

การจักระบบคนไร้รัฐ ในบริบทประเทศไทย

กฤตยา อาชวนิจกุล

ภาษาราชการของรัฐไทยเรียกกลุ่มคนไร้รัฐ และไร้รากเหง้าว่า **‘คนไม่มีสัญชาติไทย’** หรือ **‘คนไร้รัฐทางทะเบียน’** โดยคนเหล่านี้จะถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่า เป็นคนต่างด้าวเข้าเมือง ผิดกฎหมาย เพราะไม่มีเอกสารแสดงสถานะบุคคลของตนเอง คนที่ถูกจักระบบทะเบียนบุคคล ในที่มีหลายกลุ่ม และถูกนับจัดในหลายวาระตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วง สามารถแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ คือ (1) ชนกลุ่มน้อย (2) คนไร้รากเหง้า หรือคนที่มีสถานะในทะเบียนราษฎร (3) แรงงานข้ามชาติจากสามประเทศเพื่อนบ้าน (*พม่า กัมพูชา และลาว*) และ (4) ผู้อพยพลี้ภัยจากประเทศพม่า

ตารางแสดงจำนวนคนไร้รัฐและไร้รากเหง้าที่ได้รับการขึ้นทะเบียนบุคคลได้รับเลข 13 หลัก

ประเภทคนไร้รัฐและไร้รากเหง้า	จำนวน
ชนกลุ่มน้อย (ก) ขึ้นทะเบียนบุคคลได้รับเลข 13 หลัก ขึ้นต้นด้วยเลข ‘6’ (ข) ขึ้นทะเบียนบุคคลได้รับเลข 13 หลัก ขึ้นต้นด้วยเลข ‘7’ (ลูกหลานของกลุ่ม ก. ที่เกิดในประเทศไทย)	233,811 69,799
คนไร้รากเหง้า หรือคนที่ไม่มีสถานะในทะเบียนราษฎร (ขึ้นทะเบียนบุคคลได้รับเลข 13 หลักขึ้นต้นด้วยเลข ‘0’)	210,182
แรงงานข้ามชาติจากสามประเทศเพื่อนบ้าน (พม่า กัมพูชา และลาว) (ขึ้นทะเบียนบุคคลได้รับเลข 13 หลักขึ้นต้นด้วยเลข ‘00’)	2,487,015
ผู้อพยพลี้ภัยจากประเทศพม่าที่อยู่ในที่พักพิงที่หน่วยงานราชการไทยจัดให้ (ขึ้นทะเบียนบุคคลได้รับเลข 13 หลักขึ้นต้นด้วยเลข ‘000’)	102,664
รวม	3,103,471

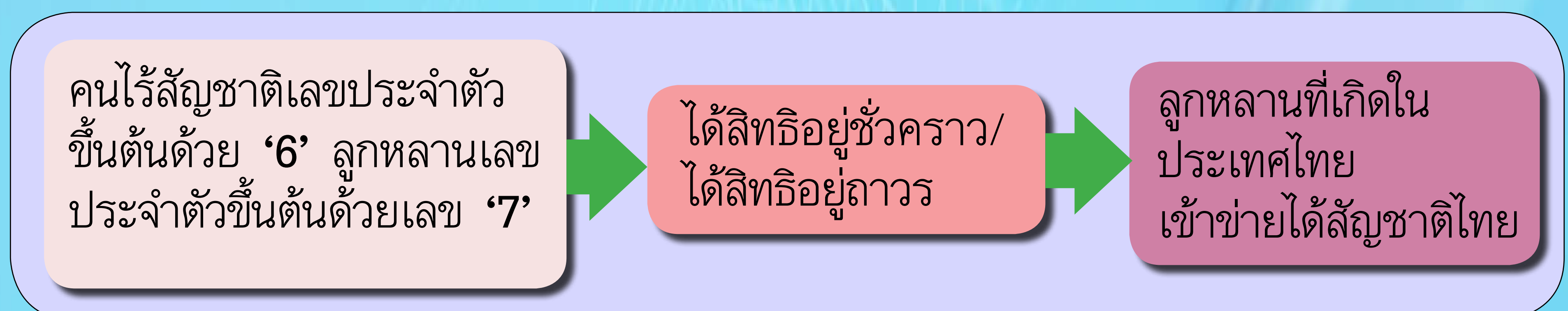
ที่มา: กฤตยา 2554 (คำนวณจากสถิติของสำนักบริหารการทะเบียน กระทรวงมหาดไทย ณ เดือนมิถุนายน 2553)

‘ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิบุคคล’ ถูกประกาศเป็นนโยบายรัฐบาลตามมติคณะรัฐมนตรี 18 มกราคม 2548 เพื่อแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติในสังคมไทย ภายใต้แนวคิดการจัดการปัญหาความมั่นคงในมิติใหม่ นั่นคือ คำนึงถึงความสมดุลของสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์และความมั่นคงของชาติควบคู่กัน

แม้มียุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาคนไม่มีสถานะทางทะเบียน แต่กระบวนการที่รัฐไทยใช้ในการพิจารณาจักระบบชนกลุ่มน้อย คนไร้สัญชาติ และคนไร้รัฐ ก็ยังคงยึดติดกับ **‘วิธีการและขั้นตอน’** ในการปรับสถานะบุคคลของคนไร้สัญชาติและคนไร้รัฐแบบเดิม คือ

(1) **กลุ่มที่ได้รับการจักระบบมาตั้งแต่เดิมตั้งแต่ พ.ศ. 2515 ในทะเบียนราษฎรคนอยู่ชั่วคราว (ทร.13)**

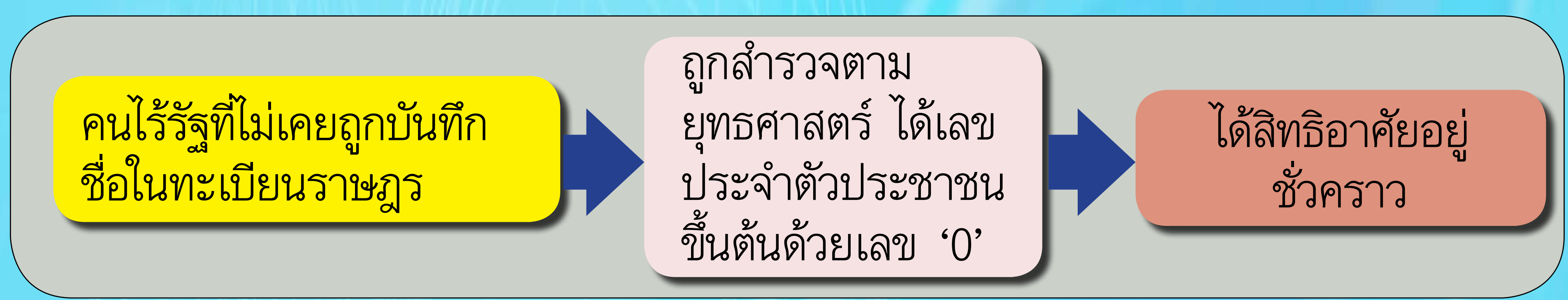
รุ่นพ่อแม่ได้รับเลขประจำตัว 13 หลักขึ้นต้นด้วยเลข ‘6’ และรุ่นลูกหลานได้รับเลขประจำตัว 13 หลักขึ้นต้นด้วยเลข ‘7’ กลุ่มนี้เดิมถือบัตรสีประจำกลุ่ม ปัจจุบันได้รับ **‘บัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย’** เกือบทั้งหมดมีสถานะเป็นคนไร้สัญชาติ แต่ไม่ไร้รัฐ เพราะรุ่นบิดามารดาได้รับใบสำคัญถิ่นที่อยู่ หรือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ซึ่งเท่ากับได้รับสิทธิให้อยู่อาศัยอย่างถาวร แต่ยังไม่ได้สัญชาติไทย ส่วนรุ่นบุตรหลานที่เกิดในประเทศไทยจะได้รับสัญชาติไทย สรุปเป็นเส้นทางการจักระบบคือ

แต่ในทางปฏิบัติพบว่า **ผู้เข้าชายที่จะได้สัญชาติไทยต้องทำเรื่องร้องขอต่อนายทะเบียนในท้องที่ที่ตนเองอยู่อาศัยเป็นรายๆ ไป** โดยคำขอจะมีการพิจารณาจากอำเภอ มาสู่ระดับจังหวัด แล้วจึงส่งมายังกรมการปกครอง เพื่อส่งต่อให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอนุมัติเป็นรายๆ ไป ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ใช้เวลาต่อรายนานมาก ขึ้นอยู่กับว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในแต่ละยุคสมัยมองเรื่องนี้อย่างไร บางรายใช้เวลาเป็นสิบปี

(2) **กลุ่มที่เริ่มจักระบบตั้งแต่ พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา**

คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นลูกหลานของชนกลุ่มน้อยที่อยู่ประเทศไทยมานานแล้ว แต่ไม่ได้จดทะเบียนเกิด จึงไม่สามารถเพิ่มชื่อใน ทร. 13 ได้ ขณะที่ก็มีลูกหลานผู้มีสัญชาติไทย แต่พ่อแม่ไม่ได้แจ้งเกิด สำหรับผู้มีพ่อแม่เป็นคนไทย สามารถร้องขอสัญชาติไทยได้โดยการตรวจดีเอ็นเอ แต่สำหรับคนไร้รัฐ หรือผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนนี้ สามารถสรุปเส้นทางการจักระบบได้ดังนี้

จากผลการติดตามเรื่องการจักระบบคนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติ พบว่า อุปสรรคสำคัญของการดำเนินงานเรื่องนี้ยังอยู่ในความดีความชอบเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติ และการแสวงหาประโยชน์ของเจ้าหน้าที่บางส่วน ทำให้ผู้ที่ควรได้สิทธิกลับเข้าไม่ถึง ขณะที่ผู้ที่ไม่ได้สิทธิกลับได้รับการจักระบบ **ข้อท้าทายที่สำคัญที่สุดของรัฐไทยจึงอยู่ที่ว่า จะวางแนวทางการปฏิบัติอย่างไร สำหรับผู้ที่เข้าชายจะได้รับสิทธิสถานะบุคคลที่ถูกต้องเหมาะสม ให้เป็นธรรม ทั้งถึง และรวดเร็ว**

